

Americké centrum SE

Geopolitická pozice

- dlouhodobě příznivé geograficko-ekonomické podmínky
- dostatek materiálních zdrojů
- příliv kvalifikované a dynamické pracovní síly
- rozsáhlý trh
- od počátku kapitalistické výrobní vztahy
- těžily ze svého kontinentálního postavení
- nesouměřitelná vědecko-výzkumná základna

Na počátku 50.let představují 1/3 HDP, 60% světové průmyslové výroby, 16% světového exportu.

Hospodářská politika USA: snaha o zajištění pokračování vnitřní dynamiky rozvoje nastartovaného válkou a zároveň obhájení výsadního světového postavení.

Do počátku 30.let USA příkladem klasické liberální ekonomiky.
V průběhu války a po ní se prosazuje keynesiánská HP.

50. a 60. léta

Specifický problém **nedostatečné vnitřní poptávky** v relaci k obrovskému výrobnímu potenciálu válkou nastartované a nepostižené ekonomiky.

Navzdory přijatelnému tempu růstu – 3,9% - vznikly na počátku 60.let obavy, zda toto tempo obstojí ve srovnání s ostatními RTE i CPE. Také míra růstu NIZ převyšovala ostatní země.

Politika programu „New Economics“ (**Kenedyho administrativa**) – cíl dosáhnout „**potenciálního růstu**“.

Zároveň potřeba strukturálních změn – zaostávání v dynamice za JAP a GER – výdaje na výzkum a rekvalifikace pracovní síly.

V období 60.let dosažení růstu 4,3% (maximum) – náklady růstové politiky jsou však významné.

Deficit státního rozpočtu je považován za důležitý ekonomický nástroj – navíc stimul Vietnamské války - nadměrné stimuly způsobují přehřátí ekonomiky a konjunktury – nastartována je **inflace**.

70. a 80. léta

Základní **úkol HP**: zastavení rostoucí inflace prostřednictvím zpomalení růstové dynamiky (gradualistická politika).

Nixonova administrativa používá monetární restrikce – cíl eliminovat inflaci se nepodařilo splnit, dostavuje se naopak růstová stagnace: nový jev - stagflace.

Průměrný růst v 70.letech 2,6%.

HP má vnitřně rozpornou podobu: - střídání keynesiánské stimulace růstu s jeho omezováním ve snaze zpomalit inflaci. Tlak na potřebné strukturální změny není dostatečný.

Administrativa Cartera (2. pol. 70.let) provedla dílčí reformy (snížení daní, omezení přerozdělování), ale až další vzednutí inflace v roce 1979 si vynutilo razantní restriktivní politiku.

Reaganova administrativa učinila z USA v 80.letech typického reprezentanta **neokonzervatismu** (v HP). Zásady: podnikatelská svoboda, volný trh; přirozená schopnost ekonomiky vytvářet dlouhodobě rovnováhu; minimalizace zásahů státu; posílení monetární politiky – potlačení politiky fiskální.

Reaganův plán: snížení daní, rozpočtové škrty a měnová restrikce

1) fáze 1981-82: **peněžní restrikce** (snížení inflace z 13,5% na 3%) ale zároveň pokles HDP (-2,5%)

2) fáze 1983: **daňové úlevy nenaplňují očekávání** – tehdejší oživení dílem spotřebitelské poptávky a rostoucího přílivu zahraničního kapitálu (lákán vysokými úrokovými měrami – důsledek měnové restrikce). Nicméně konjunktura 80.let – solidní tempo růstu 2,6%.

3) Fáze 1984-85: pokles daňových výnosů **není doprovázen dostatečnými škrty** – prohloubení deficitu rozpočtu (z 2% na 5,6%HNP) a růst vnitřní zadluženosti.

4) „Fáze“: dochází ke korekci neokonzervativní politiky, 1986 - neutrální daňová reforma a růst výdajů (vojenské výdaje).

Za administrativy prezidenta **Bushe** navíc končí konjunktura 80.let a administrativa sahá po Reaganem odmítané poptávkové stimulaci. Výsledek **dvojitý deficit**: deficitní obchodní bilance i veřejné rozpočty.

90. léta

Na začátku 90.let zasáhla USA jako první rozvinutou zemi recese. Oproti 80.letům nebyla problémem inflace, ale ekonomická stagnace a chronická nezaměstnanost.

Clintonova administrativa: vyhlášení nové HP

- větší míra státního vlivu
- snaha syntetizovat úspěšné prvky předchozích HP
- blíže k neokeynesiánskému modelu, avšak pozornost nabídkové straně a obezřetnost k problému inflace

Cíle HP: obnova a posílení růstu, - snížení nezaměstnanosti, - pak pokračování v restrukturalizaci ekonomiky (zvyšování efektivity).

Prostředky: podpora rozvoje lidského kapitálu – snaha získat více mobilní pracovní sílu, podpora infrastruktury a vědeckého výzkumu, růst daní a zároveň výdajové úspory.

Inflace v 90.letech pod kontrolou (do 3%), růst stabilní a přes 2%, nezaměstnanost klesá pod 6%.

Nová ekonomika – růst podílu ICT – předpoklad stabilního a vysokého růstu.

Recese 2001 – jiné příčiny než obvykle (obvykle převýšení agregátní nabídky poptávkou a růst inflace) – tentokrát pokles zisků a cen akcií a výsledné snížení investiční aktivity.

Po 11. září 2001 – válka s terorismem, zvýšení výdajů na obranu + válka v Iráku (2003), snížení růstu + snaha Buse o snížení daní – proto růst fiskálních tlaků.

Role USA ve SE

USA disponují **ekonomickým komplexem kontinentálního** rozměru (9,37mil. Km² a 260mil obyvatel); HDP 26% světového, dovozy 15,2% a vývozy 11,6%.

USA hrají mimořádnou, nezastupitelnou roli – i přes trvale snižující se relativní váhu vůči ostatním centrům.

Postavení amerického centra je dáno **ekonomickým potenciálem spolu s jeho pozicí vojenskou a politickou** – tyto tři aspekty je třeba vidět ve vzájemných souvislostech . oslabení v jednom směru může být kompenzováno jinak.

Značný stupeň **palivové a surovinové soběstačnosti** a **obrovský trh** je důvodem pro **robustnost ekonomiky** USA.

V 80.letech se zvýšila závislost USA na světových zbožních trzích – vzrostly dovozy u JAP, Evropy a ANIZ. V 80. a 90. letech se objevuje protekcionistický reflex.

Pro americké centrum je typické, že jeho ekonomika a HP **výrazně spoluformuje** (i když výrazně méně než v 50. a 60. letech) **SE** a její instituce.

Důvody pro oslabení hegemonního postavení USA

- pokles relativní konkurenceschopnosti amerických výrobků (důsledek nedostatečné adaptace, strukturálních změn a změn ceny práce)
- relativně pomalejší dynamika ekonomického růstu
- značný důraz na vojenské využití technologického pokroku

Průvodní jevy:

- deficit státního rozpočtu
- permanentí poptávka po kapitálu
- využívání zahraničního kapitálu
- k udržení atraktivnosti cenných papírů pro investory v Evropě a Asii jsou drženy vysoké úrokové míry ty pomáhají bojovat s inflací, ale upevňují kurz dolaru což znesnadňuje export

USA řeší své vnitřní ekonomické problémy prostřednictvím dominantního postavení na světových trzích a využíváním role dolaru jako světové měny.

Zahraníčněhospodářská strategie USA

- 1) Vnější chování USA je i nadále formováno vnitřními potřebami HP a obchodněpolitické regulace. Svět věnuje mimořádnou pozornost ekonomice USA.
- 2) Pokračuje posun mezi třemi centry, zvláště výrazný je nástup Japonska v oblasti mezinárodně finanční.
- 3) Politické a podnikatelské kruhy USA reagují rostoucím zájmem o mezinárodní hospodářskopolitickou koordinaci (G7). Není již možné své zájmy prosazovat jednostrannými kroky.
- 4) Zároveň dochází ke stále výraznějšímu odklonu od mnohostranných řešení k řešením bilaterálním a regionálním. Zde mohou vládní kruhy USA uplatnit stále svou negociační váhu. Mimořádný zájem o zóny volného obchodu, či komplexní smluvní uspořádání s JAP. Obchodní deficit je výsledkem obchodní výměny s několika málo zeměmi – na tyto je bilaterálně vytvářen silný obchodněpolitický nátlak.
- 5) Ve zbožové struktuře USA mají významné postavení zemědělské produkty, špičkové technologie a související služby (včetně problematiky autorských práv) – proto jim USA věnují maximální pozornost při mnohostranných jednáních.

	6) Významná je pozice zahraničních filiálek amerických firem – jde o prodloužení vlivu a zdroj zisků. 7) USA věnují velkou pozornost mezinárodně měnovým otázkám a využívají specifické role USD.

Japonsko

Po 2.sv.válce ekonomika značně poškozena. Cíl: co nejrychlejší obnova a modernizace průmyslu a infrastruktury a zajištění dostatku prostředků pro dovoz potravin, surovin a investic.

50. a 60. léta – období aplikace *neokeynesiánských* přístupů;

v 70.letech - určitý typ *neoliberalismu* – ordoliberalismus (stát vytváří rámcové podmínky pro fungování ekonomiky, smíšené podniky a investice do „společnosti reálného blahobytu“)

Japonsko – nejstabilnější růst ze všech RTE – vzestup v 50., vrchol v 60. a kolísání v 70. a nebyvalé zpomalení a dokonce pokles v 90. letech.

Japonsko (378tis.km² a 125mil obyvatel) se v důsledku ekonomického rozvoje stává regionální velmocí.

50. a 60. léta

Cílem poválečné politiky světových mocností vůči Japonsku

- obnovit prostředí dodržování lidských práv
- zabránit obnovení Japonského militarismu
- okupace Japonska do roku 1951 a jeho demilitarizace

Základní problémy: odstranění nedemokratických institucí; - zastavení inflace; - zvýšení objemu produkce.

Využití kroky:

- pozemková reforma
- demonopolizace ekonomiky
- rozvoj pluralitní společnosti (založení odborů)
- omezení nadbytečné nabídky peněz
- kontrola pohybu zboží a kontrola mezd a cen

V roce 1948 **změna politického statutu** Japonska

- nejde nadále o nepřítele, ve strategii zadržování komunismu je JAP nadále spojencem USA
- JAP je projektem USA – snaha založení základů silného kapitalistického tržního státu na Dálném východě

Klíčová je **politika** soustředěného **investování do čtyř nosných odvětví průmyslu:**

- uhelný průmysl
- ocelářství
- energetický průmysl
- lodářství

Z toho vyplynula řetězová odezva a dále pak i růst spotřebitelské poptávky (akcelerovaný korejskou válkou – 1. poválečná konjunktura)

Japonská hospodářská strategie:

- cílem urychlený průmyslový a ekonomický růst
- důraz na akumulaci kapitálu (má podpořit nové investice a zavádění moderních technologií)
- menší význam je přikládán osobní spotřebě
- dochází k nadbytku zboží a objevuje se problém odbytu
- masivní podpora exportu

Strategie růstu opírající se o investice, technologie a vývoz –
„exportně determinovaná strategie růstu“ .

Strategická rozhodnutí:

- výběr exportních trhů – USA
- výběr rozvíjených průmyslových odvětví – ocelářství, rafinace ropy, - petrochemie, automobilový a letecký průmysl, strojírenství a později elektronika

- vývoz je podporován širokou škálou proexportních opatření
- dovoz je omezen celou škálou protekcionistických opatření

V JAP se objevila **bezprecedentní úroveň podnikatelské zainteresovanosti** na rozvoji národní ekonomiky – ekonomika je vnitřně homogenní a subjekty jsou národohospodářsky angažované.

Průměrné **tempo růstu HDP** v 60. letech 10,5%. Zároveň **malá nezaměstnanost a přijatelná inflace. Aktivní obchodní bilance** je zdrojem vývozu kapitálu. Narůstají Japonské devizové rezervy. Roste poptávka po podhodnoceném jenu.

Stranou zůstává řešení **sociálních** a později **environmentálních problémů**.

70. a 80. léta

Po prvním **ropném šoku 1973** se mění situace:

- růst cen ropy znamená první poválečnou recesi
- začíná narůstat nezaměstnanost
- dochází k rozsáhlým úsporám paliv a surovin
- dochází k zavádění nových technologických postupů

Inovace a úspory (a vynikající organizace v průmyslových kartelech), přizpůsobivost pracovní síly – vedou k **zvýšení produktivity práce a k oživení ekonomiky** (po roce 1976 opět růst o více než 4%).

Druhý ropný šok vede rovněž k ekonomickému poklesu a inflaci, avšak (v důsledku úspor a inovací) v mnohem menší míře.

Základem **HP v 80. letech** se stalo přeorientování ekonomiky na progresivní a vědecky náročná odvětví (elektronika, obráběcí stroje, kancelářské zařízení) a dochází také v rychlému rozvoji služeb.

Výrazný **růst devizového kurzu jenu zhoršuje exportní podmínky** a tlačí na urychlení strukturálních přeměn. Nejvýznamnější je přeorientování ekonomiky na domácí poptávku.

V polovině 80.let nebyla **vysoká aktivní salda obchodní bilance** už nadále **obchodními partnery** akceptovatelná. Zároveň dochází ke **krizi dosavadního způsobu života**. Ten byl charakteristický relativně nízkým spotřebním a sociálním standardem.

Z toho vyplývá **odklon od dosavadní HP** - změny:

- v zahraniční politice odklon od politiky **jednostranného prosazování zájmů** k politice harmonizace vztahu se zahraničím
- v domácí politice odklon od politiky exportního růstu k politice růstu vedeného domácí poptávkou

Harmonizace vztahů se zahraničím spočívala v **odbourávání protekcionismu** a ochotou k **růstu kurzu** Jenu.

Reakcí ekonomiky je pak snižování jednotkových nákladů zboží a zavádění nových technologií + využívání subdodávek ze zemí s levnou pracovní silou (JV Asie).

V letech 1986-1990 je JAP ve výrazném konjunkturálním vzestupu (**bublinový boom**), růst HDP 4,5%. Příznivě se vyvíjí nezaměstnanost a inflace.

90. Léta

V roce 1991 začaly vývozy růst opět rychleji než dovozy a zvyšoval se aktivní schodek obchodní bilance – příčinou byl kromě rostoucí konkurenceschopnosti i pokles cen ropy.

Paradox prosperity – životní úroveň obyvatelstva se nezvyšovala adekvátně ekonomickému rozvoji.

V roce **1991** vypukla **deprese** – v roce 1992 dochází k výjimečné recesi – jde o teprve druhou recesi (1973).

Recese a řada politických afér ústí ve volební neúspěch 38 let vládnoucí Liberálně demokratické strany.

Vládní reformy (Big Bang) nezabírají a recese se prohlubuje 1998 (Asijská krize).

Příčiny: slabá spotřebitelská poptávka a problémy bankovního sektoru a následné zhroucení cen nemovitostí (důsledek bublinového boomu)

Nový prvek – nezaměstnanost (4,1%)

Zahraníčněhospodářská strategie Japonska

- 1) V poválečném období nepřetržitý ekonomický růst (s tendencí postupného zvolňování) a to bez ohledu na špatnou výchozí pozici
- 2) Významná orientace na USA v poslední době i na ostatní trhy
- 3) Mimořádně závislé na mezinárodní dělbě práce
- 4) Základní disproporce mezi nedostatečnou palivovou a surovinovou základnou a produkčními ambicemi a výkonností
- 5) Specifická bezpečnostně-strategická situace (umožňuje orientovat prostředky do civilního sektoru)
- 6) Značná asymetrie zapojení JAP do SE – velká dovozní zranitelnost (to má důsledky pro podobu zahraniční politiky JAP)

Japonsko přistupuje k **mezinárodní směně** jako k možnosti rozmístit vlastní produkci zpracovatelského průmyslu, zatímco v dovozní relaci klade důraz na dovozy surovin, paliv a potravin. Odtud plynou vysoká aktiva zahraničního obchodu JAP.